Mihai CIMPOI
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al MECC
(Chişinău)

**CARTEA VIEŢII
LUI MIHAI EMINESCU**

CARTEA VIEŢII LUI MIHAI EMINESCU

The book of Mihai Eminescu life

Abstract: The study of the acad. Mihai Cimpoi presents prolegomena to the life and work of Mihai Eminescu in chronological forms, accompanied by brief analysis of his creation periods.

The author focuses on the poet'sinner biography deduced both from happenings, circumstances, from the relations with the contemporaries and from his work, according to the principle proposed by Eugen Simion: the problem „is not to explain the workby the existence of the author, but to understand how muchthe existence is involved in it”.

Keywords: book, (inner) biography, existential biography, personality, legend, truth, reception, historiography, being, knowledge.

Rezumat: Studiul acad. Mihai Cimpoi prezintă prolegomene la viaţa şi opera lui Mihai Eminescu sub formă de fişe cronologice, însoţite de analize succinte ale perioadelor de creaţie.

Autorul pune accent pe biografia interioară a poetului, dedusă atât din întâmplări, circumstanţe, din relaţiile cu contemporanii, cât şi din opera sa, conform principiului propus de Eugen Simion: problema „nu e de a explica prin existenţa autorului opera, ci de a înţelege în ce măsură existenţa e implicată în operă”.

Cuvinte-cheie: carte, biografie (interioară), biografemă existenţială, personalitate, legendă, adevăr, receptare, istoriografie, fiinţă, cunoaştere.

Tabelele cronologice ce preludează multe ediţii sunt – în majoritatea cazurilor – extrem de sumare, limitându-se la faptele crestomatice (s-a născut – a studiat – a scris – a ocupat posturi etc.), adică la ceea ce însuşi poetul denumeşte în *Scrisoarea I* „biografia subţire”. S-a încetăţenit, din păcate, şi o altă practică păguboasă: trecerea în revistă a evenimentelor biografice se calchiază după anumite biografii romanţate sau strict documentare care au impus o schemă tipologică rutinară menită să demonstreze viaţa marcată de sărăcie, vitregiile sorţii, nebunia, indiferenţa contemporanilor etc.

BDD-A29154 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:10 UTC)

Şi Călinescu observa că „legenda vieţii proletare a lui Eminescu devine o problemă psihologică şi biografică de oarecare curiozitate”: „Mai toate amintirile contemporanilor, argumentează criticul, sunt născute din dorinţa de a explica nebunia poetului prin dezordinea vieţii sau din mustrarea socialistă adusă societăţii de a fi lăsat pe marele ei exponent intelectual să moară de foame. Dar deşi nu mai poate fi îndoială că mijloacele de existenţă ale poetului erau foarte modeste, nicio schimbare esenţială nu se făcuse în viaţa sa, care continua să-şi urmeze legile ei proprii, independente de orice problemă economică” (Călinescu, George, 2002, p. 179). Era o obişnuinţă a poetului atunci când nu lucra la redacţie, de a se izola de societate, „în peştera sa” şi de a se cufunda în forul său lăuntric.

S-ar părea că tabelul cronologic, care e, în fond, un *letopiseţ* reactualizat, „o scriere a cursului anilor” simplificată *in extremis*, corespunde unei obiectivităţi maxime, dat fiind că se axează exclusiv pe o expunere de date documentare, pe *un grad zero* al (de)scrierii vieţii şi operei unui scriitor. Se merge pe evenimentele biografice mai importante şi pe consemnarea apariţiei în reviste şi în edituri a lucrărilor sale fundamentale şi în măsura posibilităţii oferite de spaţiu, a reacţiilor critice, a polemicilor iscate şi – în unele cazuri – şi a momentelor receptării postume. În accepţia curentă, nu-i decât *un fişier biobibliografic*.

Totuşi el deschide o carte sau o întreagă serie de volume, unele reprezentând chiar o cuprindere exhaustivă, în formă definitivă de *opera omnia*, şi atunci obţine un spor de valoare, o semnificaţie aparte: e o primă introducere, chiar dacă sumară, exclusiv factică, în viaţa şi opera unui scriitor, e o primă proiecţie de lumini, fie şi cu o rudimentară lampă, asupra universului artistic al acestuia: cursul evenimentelor, şirul lor fenomenologic desfăşurându-se cu de la sine putere, vorbindu-ne fie şi numai în chip sugestiv, printr-un apel la pregătirea intelectuală a cititorului, despre cine este autorul, despre mediul şi cadrul existenţial în care a trăit şi despre spiritul timpului în care a creat, despre acel ineluctabil *Zeitgeist* hegelian.

Tabelul cronologic, conceput sub forma de CV birocratic de azi, operează un act de introducere, de iniţiere, de stabilire iniţială a punctelor de reper în cunoaşterea vieţii/operei – ecuaţie clasicizată în studiile monografice de ieri şi nepărăsită nici azi, deşi se manifestă în strategii exegetice mai nuanţate: cu semnalarea doar a biografemelor, cu accentul pus pe biografia interioară, cu evitarea legăturii directe, pozitivist-lansoniene a operei cu viaţa, cu psihanalizarea unor aspecte ale comportamentului şi aplicarea unui studiu psihodiagnostic ş.a.

Fiind înrudit genetic cu schiţa biografică, fiind el însuşi o schiţă biografică strict documentară, tabelul cronologic, chiar dacă îi este dată această condiţie de a se reduce la consemnarea seacă, la gradul zero al comentării critice, nu poate evita totalmente o anumită subiectivitate şi o anumită primejdie – cea a limitării la anecdotic.

Pe la începutul anilor ’40 ai secolului al XX-lea, înainte de a scrie biografia romanţată a lui Eminescu, G. Călinescu se referea la obişnuinţa unor istoriografi dezolaţi de a afla ce a făcut poetul în fiecare zi şi de a se interesa nu de viaţa spirituală, ci de cea *animală*: că bea cafea, că ştia să înoate, că era hirsut, că mânca mult, că avea răni pe picior şi pe tot corpul şi avea talpa piciorului plată, iar când vorbea muşca din mustaţă…

BDD-A29154 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:10 UTC)

„Toate acestea, conchidea Călinescu, sunt anecdote. Din ele trebuie să scoatem figura internă a poetului, portretul său spiritual şi acesta trebuie dedus mai cu seamă din operă. Adevărata viaţă sufletească a unui poet e înscrisă în poezia sa, iar viaţa zilnică e o aparenţă de cele mai multe ori contradictorie". Criticul argumentează concret: „Dacă ar fi să scriem o biografie eminesciană bazată pe anecdotă, am ajunge la trista consecinţă să scriem istoria nebuniei lui. Mai toate amintirile contemporanilor săi sunt născute din dorinţa de a explica nebunia prin dezordinea vieţii sau de a combate afirmaţia că Eminescu n-ar fi fost un om normal. Dar şi aceste date patologice pot fi utilizate de un spirit analitic fin, pentru a deduce din ele forma normală a spiritului eminescian, ştiind că demenţa nu creează, ci numai tumefiază conţinutul psihic preexistent" (Călinescu, George 1978, p. 26).

Tabelele cronologice de până acum, unele întocmite de eminescologi notorii (D. Vatamaniuc, I. Creţu, D. Murăraşu, S. Horvat) nu au putut evita predeterminata fundamentare pe nişte puncte de reper comune, din biografiile lui Maiorescu şi Călinescu, care ne-au oferit moduri de abordare (declicuri hermeneutice) deja clasicizate. Studiile documentare mai noi ale lui N. Georgescu şi Th. Codreanu au schimbat această optică schematizată, impunând cu totul alte abordări şi răsturnând aproximările privind, bunăoară, aceeaşi „nebunie" şi diagnosticul bolii poetului. Un loc comun al prezentării biografiei lui Eminescu a fost demonstrarea mizeriei materiale în care ar fi trăit, care ar fi determinat şi „pesimismul" său. Împotriva acestui mod de a înţelege lucrurile protesta Călinescu la 1931 (criticul o considera „una din legendele care denaturează o turburare chiar în înţelegerea operei sale"), Şerban Cioculescu la 1940, iar George Munteanu mai târziu venea cu notarea sumelor considerabile de bani de care dispunea. Cronograful *eminescian* a lui N. Georgescu (2018) impune, printre altele, anumite precizări documentare și se referă mai detaliat la publicistica sa.

Referindu-se la prefaţa semnată de A.D. Xenopol la ediţia din 1893, în care acesta afirma că „l-a înnebunit ţara lui, poporul lui ce nu l-a cunoscut, ce nu a vrut să facă în folosul lui, cât a trăit, nicio jertfă spre a-i procura mijloacele subzistenţei, ci la lăsat să-şi trăiască viaţa în neagra mizerie în o casă de nebunii", Perpessicius consideră că ea exagerează până la pamflet condiţiile sociale în care a trăit Eminescu. Firește, avem în cazul lui Eminescu o *predeterminare destinală*: condiţia de a fi trăitor într-o societate marcată de fenomene negative pe care le-a satirizat atât în poezie, cât şi în publicistică, l-a obligat să exercite o muncă grea la *Timpul*, a fost lovit de o boală gravă cu care a luptat stoic, a avut duşmani, detractori, oameni chiar din cadrul *Junimii* care nu l-au înţeles, a fost nefericit în dragoste, relaţiile lui cu Veronica Micle generând bârfeli, comentarii ironice şi nefiind acceptate de Maiorescu, de sora sa Harieta, de prieteni.

Or, personalitatea sa se datorește nu doar calităţilor excepţionale cu care a fost înzestrat, ci şi epocii în care i-a fost dat să creeze.

Nichita Stănescu se referea la modul de a descrie viaţa lui Eminescu ce frizează grotescul și absurdul în *Orfeu sau scurt tratat de geometrie a cuvintelor*: „Poate cea mai înfloritoare literatură despre literatură, ne-a oferit-o existența fizică și socială a lui Eminescu. Cele mai nemaipomenite elucubrații, cele mai mari fantasmagorii, cele mai mari indiscreții și colportări, – de la bârfa ordinară până la compasiunea sublimă –

BDD-A29154 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:10 UTC)

le-a suportat existența fizică a lui Mihai Eminescu. Cred că dacă poetul ar fi putut să parcurgă măcar o parte din amănunțitele și fadele biografii pe care posteritatea i le-a dedicat, nici n-ar mai fi vrut să fie. S-a spus că era bolnav și s-a justificat prin boală talentul său; s-a identificat geniul (ce tristețe) cu nebunia; i s-au catalogat femeile, a fost măsurat cu metrul (al cărui etalon se păstrează la Londra), s-au făcut considerații despre lungimea și lățimea frunții lui; mai mult decât atât și groaznic după moarte, i s-a cântărit creierul, vai, Doamne! după moarte i s-a cântărit creierul…"

Constatările absolut contradictorii au dominat aceste fade biografii: „S-a constatat că bani, atâția câți i-ar fi trebuit, a avut, dar a fost risipitor; s-a constatat dimpotrivă că a fost sărac și umilit și neînțeles de societate, deși după moartea lui chiar și cei care nu-l văzuseră susțineau că l-au văzut cu ochii". Constatările de felul acesta se fac și referitor la studiile sale (a putut studia la Berlin; n-a putut studia la Berlin), la muzele care l-au inspirat (*Atât de fragedă*, ironizează Stănescu, a scris-o pentru o femeie, dar a dăruit-o la trei), la înfățișarea sa (era elegant; nu era elegant), la modul în care bea (era bețiv; nu era bețiv) și altele asemenea. „În general, i s-a acreditat o viață de om ultrasensibil, trist, și, din punct de vedere al fericirii intime, de ratat", mai notează autorul *Necuvintelor*, întrebându-se „Să fi fost oare?" și afirmând: „Totul se potrivește, totul nu se potrivește".

Concluzia considerațiilor nichitastănesciene este că literatura nu se face cu justificări: „Numai după ce literatura este făcută, ea își poate găsi justificări. Foarte mulți au încercat să justifice geniul eminescian prin viața sa. Ce eroare? Viața lui Eminescu este interesantă pentru că e viața lui Eminescu".

Eminescu nu ar fi fost Eminescu dacă nu scria *Luceafărul*, *Odă în metru antic* și prin obositele-i degete *Kamadeva Zeul indic*. „Cine știe, poate vom putea scrie și noi *Luceafărul* sau *Oda* sau *Glossa* sau *Kamadeva*. Dar *Luceafărul* l-a scris el, Domnia-sa, Domnul acestei țări, Mihail Eminescu".

Am citat atât de detaliat din *Tratatul…* lui Nichita Stănescu, fiindcă exprimă o realitate paradoxală, prinsă mereu în mrejele contradictoriului și reflecțiile sale ne pot servi și drept călăuză metodică în prezenta *Cartea vieții lui Eminescu*, ținând cont nu numai de existența sa socială și fizică, ci și – mai cu seamă – de cea intelectuală și cea incifrată/figurată în opera sa, în imaginarul lui mitopo(i)etic.

Adevărata sa biografie este indiscutabil biografia de creație. Poate avea o anumită semnificație faptul că *Luceafărul* e inspirat de Veronica Micle într-o fază de *seninătate*, după cum recunoaște însuși poetul, sau alte amănunte sentimentale (unele ținând de spiritul cancanier sau chiar de trivialitate precum schema inventată de Brătescu-Voinești: Hyperion-Eminescu, Cătălina-Veronica, Maiorescu-Demiurg și Cătălin-Caragiale), dar cel mai important este că e opera lui Eminescu.

Necesită o nouă interpretare și „nebunia" lui Eminescu. Poetul însuși se temea, după cum mărturisește într-o scrisoare către Chibici, că va fi luat drept nebun. Psihiatrii și psihologii de azi consideră că nebunia nu este numai lipsa de judecată, privarea sau negarea rațiunii, ci de asemenea o manifestare a iraționalului, a ceea ce este marginea rațiunii, putând fi chiar superioară acestuia. Conceptul de „nebunie" e învechit, spun aceștia.

BDD-A29154 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:10 UTC)

Discutând cazurile celor cu o inteligență deosebită (e vorba de Baudelaire, Maupassant, Daudet, Nietzsche), ei ajung la concluzia următoare: „Nebunia este riscul la care se expune geniul, prețul de răscumpărare a perspicacității și a îndrăznelii inteligenței când, în căutare de prime baze sau de ultime finalități ale Ființei și ale Cunoașterii, ea pune din nou în discuție principiile și inventează reguli noi" (Gurlinger, Lucien, p. 284).

Max Scheler e de părere că între nebunie și normalitate nu e decât o diferență nesemnificativă.

Goethe afirmă, în convorbirile sale cu Eckermann, că o bună parte din personalitatea lui Shakespeare se datorează „puternicei atmosfere creatoare a veacului şi a timpului său".

Mutatis mutandis, se poate spune şi despre personalitatea lui Eminescu, care face parte integrantă din însăşi puternica atmosferă creatoare a celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea când România şi-a dobândit independenţa şi s-a încadrat în marele „concert european", când s-a impus o etapă de maturitate a culturii naţionale, aceasta, după opinia lui T.S. Eliot, fiind condiţia apariţiei unui mare poet.

Referindu-se la *Adevăr şi poezie*, carte despre viaţa sa şi la *Adevăr* a lui Jean Paul, despre viaţa autorului acestuia, Goethe vorbea şi despre necesitatea ca o biografie să înregistreze fapte cu o semnificaţie deosebită şi adevărată: „O întâmplare din viaţa noastră nu cântăreşte nimic dacă n-are altă calitate decât aceea de a fi fost adevărată. Ca să tragă la cântar i se cere să şi fi însemnat ceva". (Eckermann, Johann P., p. 470).

Faptele adevărate şi cu o semnificaţie deosebită sunt, în biografia lui Eminescu, cele ce depăşesc valoarea lor anecdotică, insignifiantă, senzaţională. Cadrul biografic extern, bazat pe *viaţa animală*, vorba lui Călinescu, şi pe o factologie culeasă din amintirile şi din referinţele apărute în presă ale contemporanilor poate să nu aibă nicio relevanţă dacă biograful nu întrevede o idee înaltă, o semnificaţie morală, socială, psihognostică (psihologică), o ilustrare a concepţiei despre lume, artă, o pledoarie pentru adevăr, onestitate deontologică, o profesiune de credinţă, un dat caracterologic.

Biografia interioară este cea adevărată, ea putând fi dedusă numai şi numai din operă, din biografemele descrise sau doar sugerate în poezia, proza, dramaturgia şi publicistica sa.

Pentru ca biografia să se închege într-o icoană totală şi liniile ei să capete înţeles, nota D. Caracostea, e nevoie ca amănuntele să ducă la o *intuiţie* clară a personalităţii. Aceasta şi opera trebuie supuse unui control reciproc: „Un amănunt biografic capătă valoare istorică numai atunci când intră în geneza unei plăsmuiri". Factorul genetic hotărâtor e cel către „care converg toate amănuntele vieţii", care „cuprinde într-o unitate largă întreaga creaţiune a poetului: concepţii, motive, stil, în ce au mai individual". (*Caracostea, Dumitru*, p.11)

Urmărirea cursului evenimenţial al biografiei lui Eminescu ne trimite stăruitor spre poemul *Melancolie*, unde putem citi:

„Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură…
Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aş fi fost
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost"

BDD-A29154 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:10 UTC)

Biograful se vede, indiscutabil, în interogaţia insinuantă a lui Eminescu. El e *acel* ce repovesteşte „cu o străină gură" pe de rost povestea vieţii poetului crezând că se proiectează în interiorul ei şi că înşiră faptele *adevărate*, singurele care trag la cântarul valoric.

În definitiv, e *acel* care e chemat să contureze un anumit portret spiritual cu un vector caracterologic, în ciuda faptului că însuşi cel portretizat se abate de la drumul ce pare numai al lui, hărăzit ca atare de soartă. Să amintim că poetul se autodefinea în *Fragmentarium* ca „un univers necunoscut", ca „un punct în cartea destinului, care nu trebuie să fi fost, la care răsuflarea cititorului se opreşte fără să trebuiască". Sunt notaţii care ne trimit la *Povestea magului călător în stele* (*Feciorul de împărat fără stea*): „Când cartea lumii mare Dumnezeu o citeşte / Se-mpiedică la cifra vieţii-ţi făr' să vrea. / În planu-eternităţii viaţa-ţi greşeală este, / De zilele-ţi nu este legat-o lume-a ta. / Genii beau vinu-uitării când se cobor din ceruri: / Deschise-ţi-s, nebându-l, a lumilor misteruri".

Ne vedem obligaţi să trecem şi o altă probă exegetică, pe care T. S. Eliot o denumea separarea, în cazul unui mare poet, a *omului care suferă* ***de*** *omul care creează*. De aceea, ne propunem să deducem *Cartea* (= *povestea*) *vieţii* lui Eminescu mai cu seamă din opera sa, unde este Poetul ce creează şi ilustrează arhetipul Poetului (aşa cum demonstra C. Ciopraga) cu toate alte investituri simbolice – în rol deci de Bard, Geniu sau Hyperion, Orfeu, Pasăre, Mag, Faust – şi să străluminăm tangenţial şi modul său de existenţă, spre a obţine un portret psihognostic al Omului care suferă, răsfrângând natura umană ca atare, şi în care bate „inima lumii", precum zice el însuşi în *Scrisoarea* I.

Constantin Noica, referindu-se la mărturisirea Mitei Kremnitz ce a fost dezamăgită de poet („nimic măreţ, nimic titanic"), citează, pentru a argumenta, chiar din Eminescu: „De ce când cineva, (oricine ar fi, citeşte biografia unui geniu cearcă a găsi, încifrează chiar trăsuri ale individualităţii sale în acele trăsuri mare ale unui bărbat însemnat? Fiindcă într-adevăr în fiece organism omenesc sunt *potentia* (în putere, *n.n.*) coardele omenirii întregi, este acelaşi om care trăieşte în toţi" (Noica, C. p. 156).

Referinţe bibliografice

1. CARACOSTEA, Dumitru. *Studii eminesciene*. Bucureşti, 1975.

2. CĂLINESCU, George. *Viaţa lui Mihai Eminescu*. ed. de Ileana Mihăilă, Bucureşti, 2002.

3. CĂLINESCU, George. Mihai Eminescu. *Studii şi articole*, col. „Eminesciana – 13", Iaşi, 1978, p. 26).

4. GURLINGER, Lucien. În: vol. coord. de Arlette Bouloumié *Ecriture et Maladie*, Paris, 2003; ed. rom. *Creaţie şi Maladie*, Bucureşti, 2006.

5. ECKERMANN, Johann Peter *Convorbiri cu Goethe*… . Bucureşti, 1965

6. NOICA, Constantin. *Introducere la miracolul eminescian*. Bucureşti: Humanitas, 2014.

BDD-A29154 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:10 UTC)